

DOI [https://doi.org/10.32405/2522-9931-2021-16\(45\)-41-58](https://doi.org/10.32405/2522-9931-2021-16(45)-41-58)
УДК 159.923

Меленчук Наталя Іванівна,
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри загальної
та диференціальної психології
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».
Одеса, Україна.
ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-4749-6889>
Natmelenchuk0808@gmail.com

Шудра Анна Андріївна,
здобувачка другої вищої освіти
Відділення перепідготовки фахівців
за магістерською програмою із психології,
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».
Одеса, Україна.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0830-5613>
sklanny@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ НАРЦИСИЧНИХ ПРОЯВІВ ОСОБИСТОСТІ У ОСІБ З РІЗНИМ РІВНЕМ ЛОКУСУ КОНТРОЛЮ

Анотація. У статті представлено результати теоретико-емпіричного дослідження, спрямованого на вивчення показників нарцисичної регуляції у людей з екстернальним та інтернальним типом локусу контролю. Для діагностики інтернального та екстернального типу поведінки використовувалась методика «Опитувальник рівня суб'єктивного контролю» Дж. Роттера. Вивчення проявів нарцисичної регуляції особистості було здійснено за допомогою «Тесту оцінки нарцисизму» в адаптації В. Віда, Н. Залуцької, А. Вукс. Наведено результати кореляційного аналізу між показниками системи нарцисичної регуляції та рівню суб'єктивного контролю. Виявлена наявність переважно від'ємних значимих кореляційних зв'язків між більшістю показників системи нарцисичної регуляції та показниками локусу контролю. Розглянуто профілі показників нарцисизму в групах осіб з екстернальним і інтернальним локусом контролю. Встановлено, що існують певні розбіжності в проявах нарцисичної регуляції у представників групи осіб з різним типом локусом контролю. Нарцисична регуляція особистості в цій роботі

розглядається як підтримка афективної рівноваги щодо почуттів внутрішньої стабільності, впевненості в собі і гарного самопочуття, власної цінності, тобто щодо почуття самого себе, або власного Self. За допомогою кореляційного аналізу емпірично підтверджено взаємозв'язок між показниками локусу контролю та функціонуванням системи нарцисичної регуляції. Виявлено, що показник інтернальності (I) від'ємно пов'язаний з такими показниками нарцисичної регуляції, як: безсильне Self (БС), незначне Self (НС), негативне тілесне Self (НГТ), симбіотичний захист Self (СЗ), нарцисична вигода від хвороби (НВХ), загальний показник нарцисизму (ЗП). Показник екстернальності (E) встановив значимий додатний зв'язок лише з показником нарцисичної вигоди від хвороби (НВХ). Застосування якісного аналізу виявило, що представникам групи осіб з екстернальним типом локусом контролю більш властивий нарцисизм ніж представникам групи осіб з інтернальним типом локусом контролю. «Екстернальним» особистостям властиве безсильне Self, вони суб'єктивно сприймають крихкість своєї особистості; схильні до втрати адекватного контролю емоцій і спонукань над деструктивними мотивами; уникають конфронтації зі своїм неуспіхом і покладають відповідальність за це на своє тілесне Self. У свою чергу, «інтернальним» особистостям характерне більш сильне Self, зберігання своєї самоорганізації і саморегуляції поведінки у разі відчуження інтенсивного страху; реалістичне почуття власного безсилля; установка на реалізацію своїх особистісних ресурсів всупереч можливих труднощів, очікування на позитивне звернення до себе оточуючих, автономність, впевненість у собі.

Ключові слова: нарцисизм; інтернальність; екстернальність; кількісний аналіз; якісний аналіз.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. За думкою багатьох психологів, наш час є «епохою нарцисизму». Стрімкі соціальні зміни останніх років, розвиток комунікаційних технологій, соціальних мереж, транслявання культу успіху та споживання провокує людей на постійне прагнення до успіху та перфекціонізм. Тобто культура та середовище, в яких існує сучасна людина все більше впливає на розвиток та посилення нарцисичних тенденцій, коли особистість оцінюється зовнішніми матеріальними досягненнями, а усвідомлення себе, своїх цінностей та власної індивідуальності

знецінюється.

Хоча поняття нарцисизм в даний час є доволі популярним та часто використовуваним терміном, в науці немає консенсусу у поглядах на його природу, поняття, механізми та джерела формування. Також немає єдності позицій щодо того чи є нарцисизм патологічним явищем, чи можливий його прояв у здоровій формі. Так, вважається, що нарцисичні способи регуляції мають значення для всіх людей в тій мірі, в якій вони забезпечують психічне здоров'я особистості та підтримують нарцисизм людини на оптимальному рівні через здатність адекватно оцінювати свої можливості, реалізовувати свій потенціал, оцінювати свої помилки та виносити відповідні уроки без почуття провини та самобичування, тим самим розкриваючи свою особистість.

Можливість досягнення людиною успіху в тій чи іншій сфері залежить від того чи приписує вона свої успіхи зовнішнім факторам або своїм власним здібностям та старанням. Залежно від того, кому чи чому людина приписує свої успіхи чи невдачі, в психології виділяють два типи локусу контролю: інтернальний, коли особа інтерпретує події як результат власних дій, та екстернальний – коли події, що відбуваються, є результатом зовнішніх сил.

Враховуючи зазначене та зважаючи на значну соціальну значущість проблеми нарцисизму у співвідношенні з рівнем суб'єктивного контролю, було обрано дану тему дослідження.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Метою дослідження є виявлення особливостей функціонування системи нарцисичної регуляції в осіб з різним типом суб'єктивного контролю.

Виходячи з цього, основними **завданнями** дослідження є:

- на основі теоретико-методологічного аналізу наукових джерел уточнити сутність таких феноменів, як «нарцисизм», «нарцисична регуляція», «локус контролю»; визначити особливості взаємозв'язків показників нарцисизму і локусу контролю;
- розробити програму емпіричного дослідження, підібрати комплекс психодіагностичних методик, спрямований на діагностику показників психологічних явищ, які вивчаються;
- провести емпіричне дослідження, здійснити статистичну обробку отриманих результатів;
- емпірично визначити характер співвідношень показників нарцисизму і локусу контролю авантюристів;

- дослідити специфіку нарцисизму в осіб з різним типом локусу контролю.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Концепція нарцисизму розглядалася та вивчалася такими дослідниками, як: К. Абрахам, А. Балінт, М. Балінт, А. Бейтмен, Д. Віннікот, Дж. Габбард, А. Голберг, С. Гроссман, Ф.-В. Денеке, І. Плакун, О. Кернберг, М. Кляйн, Т. Міллон, Н. Клепікова, Х. Кохут, С. Лепендорф, А. Лоуен, Н. Мак-Вільямс, Т. Рабін, М. Стоун, Р. Фейрбейрн, Х. Хензелер, Б. Хільгеншток, Д. Хломова, Дж. Холмс, Р. Шамшикова та ін.

Першим, хто ввів поняття «нарцисизм» в психоаналітичному підході був З. Фройд, який розумів нарцисизм, як специфічний стан людини, коли вона концентрує увагу повністю на собі. Дане поняття розглядалося Фройдом як особистісний і як клінічний феномен. У той же час, Фройд розглядав його як обов'язковий етап розвитку особистості і вважав, що здоровий нарцисизм є необхідною умовою нормального розвитку дитини [9].

Такі дослідники, як Х. Кохут і О. Кернберг, наполягали на тому, що для забезпечення нормального розвитку дитини, батьки повинні задовольняти її нарцисичні потреби, а саме: потребу у власній значимості, в ідеальних батьках, у знаходженні схожості між дитиною і значимими дорослими. На думку дослідників, у разі ігнорування зазначених потреб або у разі їх надмірного стимулювання може розвинутися нарцисична уразливість[10].

На даний час виділяють нормальний, або здоровий чи дорослий нарцисизм, та його негативний аспект – патологічний нарцисизм. Так, за Н. Мак-Вільямс, патологічний нарцисизм являє собою ситуацію, за якої підтримання власної самоповаги потребує постійного підтвердження ззовні. Таким людям властива стійка та схована нарцисична потреба. Нарцисизм може проявлятися в різноманітних формах. Це може бути переоцінка себе, маніпулювання, засудження інших, низький рівень емпатії та відчуженість. Такі люди потребують постійної уваги та захоплення, вони постійно стурбовані тим, як вони сприймаються іншими. Для нарцисизму характерні фантазії про власну велич та необмежений успіх [3].

Здоровий нарцисизм розглядається як універсальна та специфічна система саморегуляції, яка спрямована на захист, заповнення та збереження структурної цілісності, тимчасової стабільності та позитивно-

афективного забарвлення уявлення особистості про себе. Тобто оптимальний нарцисизм – це гармонійний та інтегрований стан цілісності, який сприймається як ідеальний стан цілісного самопочуття і впевненості у собі і виявляється як орієнтоване на себе та інших сприйняття реальності [8].

Теоретичний аналіз літератури показує, що нарцисизм пов'язаний з труднощами ідентифікації емоцій, з дефіцитом емпатії; з вираженою демонстративністю; упевненістю в перевазі над оточуючими, потребою завжди перебувати в центрі уваги, експлуатацією в міжособистісних стосунках; зухвалою, нахабною поведінкою, себелюбством, самовпевненістю; егоїстичністю, агресивністю, недобррозичливістю, ворожістю [4], [5], [11], [12], [14] тощо.

Враховуючи зазначене, ми припустили, що особливості прояву неклінічного нарцисизму обумовлені різним типом локусу контролю.

Поняття локусу контролю, тобто засобів, за допомогою яких люди атрибуують причинність і відповідальність за результати своєї й чужої діяльності була запропонована в 1960-х роках Дж. Роттером [13].

Так, виділяють інтернальний та екстернальний типи локусу контролю. Інтернальний тип внутрішнього контролю свідчить про схильність особистості брати на себе відповідальність; екстернальний тип, навпаки, притаманний людині, яка переносить відповідальність за те, що відбулось, на якісь зовнішні обставини [2].

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

В емпіричному дослідженні приймали участь 72 особи у віці від 24 до 45 років (магістри Відділення перепідготовки фахівців за магістерською програмою із психології Державного закладу «Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса).

Вивчення проявів нарцисичної регуляції було здійснено за допомогою «Тест оцінки нарцисизму» – клініко-психологічної тестової методики, яка розроблена F.-W. Deneke та B. Hilgenstock і адаптована В. Відом, Н. Залуцькою і А. Вукс. Автори методики нарцисичну регуляцію розуміють як підтримку афективної рівноваги щодо почуттів внутрішньої стабільності, впевненості в собі і гарного самопочуття, власної цінності, тобто щодо почуття самого себе, або власного Self. При цьому Self-система розуміється як організована система світу людини, в центрі якої стоїть її власна особистість. Всі елементи, що утворюють систему Self, комплексно організовані і пов'язані один з одним. Зміни в її частинах неможливі без того, щоб одночасно всі елементи і вся система в цілому не змінилася [1].

Зазначена методика призначена для вимірювання ступеня «сили Я» особистості у різних контингентів дорослого населення: здорових осіб, а також у хворих невротиками, розладами особистості, психосоматичними захворюваннями, у пацієнтів, які страждають психозами (поза гострої стадії). За її допомогою можна діагностувати такі показники нарцисичної регуляції особистості: безсильне Self; втрата контролю емоцій і спонукань; дереалізація, деперсоналізація; базисний потенціал надії; незначне Self; негативне тілесне Self; соціальна ізоляція; архаїчний відхід; грандіозне Self; прагнення до ідеального Self-об'єкту; спрага похвал і підтвердження; нарцисична лють; ідеал самодостатності; знецінювання об'єкта; ідеал цінностей; симбіотичний захист Self; іпохондричний захист від тривоги; нарцисична вигода від хвороби; загальний показник нарцисизму [1].

Для визначення екстернального або інтернального типу локусу контролю було використано «Опитувальник рівня суб'єктивного контролю» Дж. Роттера [6, с. 415–420].

Статистична обробка даних проводилась з використанням комп'ютерної програми SPSS 21.0 for Windows. Застосовувався кількісний (кореляційний, t-критерій Ст'юдента) та якісний (метод «асів» і метод «профілів» [7]) аналізи даних.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Нами був проведений кореляційний між показниками екстернальності та інтернальності та показниками нарцисичної регуляції особистості, який допоміг встановити характер взаємозв'язків між цими показниками (див. табл. 1).

Аналіз табл. 1 свідчить про наявність здебільшого від'ємних значимих кореляційних зв'язків між показниками, що вивчаються. Так, показник інтернальності (І) встановив значимі від'ємні зв'язки з більшістю показників нарцисичної системи регуляції, а саме показниками: безсильне Self (БС), негативне тілесне Self (НТС), симбіотичний захист Self (СЗС), нарцисична вигода від хвороби (НВХ), загальний показник нарцисизму (ЗП) на 1% рівні, і з показниками втрата контролю емоцій і спонукань (ВК), дереалізація, деперсоналізація (ДД), незначне Self (НС), соціальна ізоляція (СІ), архаїчний відхід (АВ), прагнення до ідеального Self-об'єкту (ПІС), знецінювання об'єкта (ЗО) та іпохондричний захист від тривоги (ІЗТ) – на 5% рівні.

Таблиця 1

Значущі коефіцієнти кореляцій між показниками нарцисичної регуляції і показниками локусу контролю

Показники локусу контролю	Показники нарцисичної регуляції						
	БС	ВК	ДД	НС	НТС	СІ	АВ
I	-357**	-275*	-272*	-293*	-398**	-283*	-289*
Показники локусу контролю	Показники нарцисичної регуляції						
	ПІС	ЗО	СЗС	ІЗТ	НВХ	ЗП	
I	-273*	-282*	-383**	-281*	-399**	-381**	
E					277*		

Примітка: 1) нулі та коми опущені; 2) позначення * – значущість зв'язку на рівні $p \leq 0.05$; 3) умовні позначення показників нарцисичної регуляції: БС – безсильне Self; ВК – втрата контролю емоцій і спонукань; ДД – дереалізація, деперсоналізація; НС – незначне Self; НТС – негативне тілесне Self; СІ – соціальна ізоляція; АВ – архаїчний відхід; ПІС – прагнення до ідеального Self-об'єкту; ЗО – знецінювання об'єкта; СЗС – симбіотичний захист Self; ІЗТ – іпохондричний захист від тривоги; НВХ – нарцисична вигода від хвороби; ЗП – загальний показник нарцисизму; 4) умовні позначення показників локусу контролю: I – інтернальність; E – екстернальність.

Що стосується показника екстернальності (E), то він виявив лише один значимий додатний зв'язок з показником нарцисичної системи регуляції – нарцисична вигода від хвороби (НВХ) на 5% рівні.

Отримані результати свідчать про те, що інтернальність супроводжується впевненістю в собі, незалежністю самооцінки від точки зору оточуючих, сильним Self, автономністю, відсутністю психологічної залежності від значущих осіб, реалістичним почуттям власного безсилля. В свою чергу, екстернальність характеризується повним запереченням можливого обмеження власної результативності захворюванням або фізичним дефектом.

Таким чином, за допомогою кореляційного аналізу емпірично підтверджено взаємозв'язок між показниками локусу контролю та функціонуванням системи нарцисичної регуляції.

У свою чергу, застосування якісного аналізу дозволило за допомогою методу «асів» згрупувати обстежених за певними ознаками (в даному випадку за ознакою локусу контролю). Так, в ході якісного аналізу було виділено 2 групи осіб: група осіб з екстернальним локусом контролю (E) у кількості 6 осіб та група осіб з інтернальним локусом контролю (I) також у

кількості 6 осіб. Задля вивчення особливостей нарцисичних проявів у представників зазначених груп осіб нами було використано метод «профілів».

На рис. надано профілі показників нарцисизму в групах осіб з екстернальним та інтернальним локусом контролю. На осі ОХ розміщені показники нарцисичної регуляції, на осі ОУ – їх значення, що виражені в процентилях. Середня лінія ряду проходить через 50-й перцентиль. Кожний профіль відображає середні значення відповідних показників представників виділених груп, що виражені в процентилях.

Візуальний аналіз побудованих профілів свідчить про певні розбіжності значень в структурі нарцисичної регуляції в кожній групі обстежених. Так, профіль групи «екстерналів» (група Е) розташований над середньою лінією ряду і знаходиться в просторі третього і четвертого кварталів розподілу (діапазон значень займає від 50 до 90 процентилей), що свідчить про високий рівень нарцисичних проявів в цій групі осіб. Профіль групи «інтерналів» (група І) розташований переважно у площині нижче середньої лінії ряду і знаходиться в просторі другого квартілу розподілу (діапазон значень міститься від 25 до 50 процентилей), що свідчить про слабкий вираз нарцисичних проявів в зазначеній групі осіб. Отже, порівняльний аналіз конфігурації профілів та їх розташування відносно середньої лінії ряду показує, що кожна група характеризується своєрідним кількісно-якісним сполученням показників, що вивчаються.

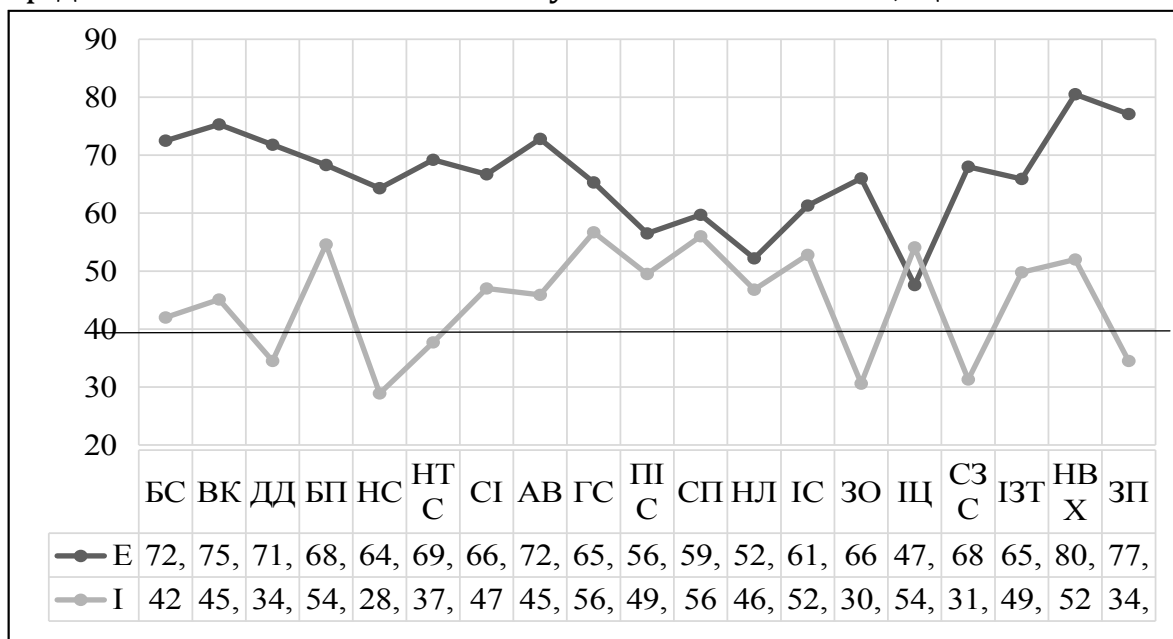

Рис. Профілі показників нарцисичної регуляції в групах осіб з екстернальним (Е) та інтернальним (І) типом локусом контролю

Примітка: умовні позначення показників нарцисизму: БС – безсильне Self; ВК – втрата контролю емоцій і спонукань; ДД – дереалізація, деперсоналізація; БП – базисний потенціал надії; НС – незначне Self; НТС – негативне тілесне Self; СІ – соціальна ізоляція; АВ – архаїчний відхід; ГС – грандіозне Self; ПІС – прагнення до ідеального Self-об’єкту; СП – спрага похвал і підтвердження; НЛ – нарцисична лютість; ІС – ідеал самодостатності; ЗО – знецінювання об’єкта; ІЦ – ідеал цінностей; СЗС – симбіотичний захист Self; ІЗТ – іпохондричний захист від тривоги; НВХ – нарцисична вигода від хвороби; ЗП – загальний показний нарцисизму.

Задля більш детального аналізу кожного профілю нами було здійснено ранжування показників нарцисичної регуляції за відхиленням від середньої лінії ряду (від збільшення абсолютного числа до меншого). Валентність вказує на відхилення від середньої лінії ряду до додатного чи до від’ємного полюсу. Результати ранжування надано у табл. 2.

Таблиця 2

Найбільш виражені показники кожного профілю за відхиленням значень від середньої лінії ряду

Ранг	Групи «екстерналів» та «інтерналів»	
	Група Е	Група І
1	НВХ ⁺ (нарцисична вигода від хвороби)	НС ⁻ (незначне Self)
2	ЗП ⁺ (загальний показник нарцисизму)	ЗО ⁻ (знецінювання об’єкта)
3	ВК ⁺ (втрата контролю емоцій і спонукань)	СЗС ⁻ (симбіотичний захист Self)
4	БС ⁺ (безсильне Self); АВ ⁺ (архаїчний відхід)	ДД ⁻ (дереалізація, деперсоналізація); ЗП ⁻ (загальний показник нарцисизму)

Примітка: показники надано у порядку зменшення абсолютних величин відхилення від середньої лінії ряду.

Спочатку спробуємо охарактеризувати особливості нарцисичної регуляції представникам групи осіб з екстернальним типом локусу контролю (група Е). Отже, серед найбільш виражених за значенням показників нарцисизму в групі «екстерналів» можна виокремити: НВХ⁺ (нарцисичну вигоду від хвороби), ЗП⁺ (загальний показник нарцисизму), ВК⁺ (втрату контролю емоцій і спонукань), БС⁺ (безсильне Self) і АВ⁺ (архаїчний відхід).

Це дозволяє вважати, що представники цієї групи осіб схильні до

фантазій такого змісту «я, власне, сам здоровий і продуктивний, це моє тіло відмовляє». Тим самим такі особи уникають конфронтації зі своїм неуспіхом. Вони покладають відповідальність за це на тілесне Self, яке і в цьому випадку об'єктно дистанціюється. Ці обстежені виявляють повне заперечення можливого обмеження власної результативності захворюванням або фізичним дефектом (НВХ⁺). Особам з екстернальним локусом контролю властива втрата адекватного контролю над деструктивними мотивами. В крайньому випадку можлива холонокровність і самовладання в будь-якій екстремальній ситуації, повне заперечення можливості тотальної невдачі і неприйняття негативної реакції на безвихідну ситуацію (ВК⁺). Ці обстежені суб'єктивно сприймають крихкість своєї особистості; схильні до депресивного переживання безглуздості, безцільності життя, внутрішньої порожнечі, безсилля, безперспективності, від яких особистість не може захиститися. Їм властива неконтрольована тривога, почуття самотності як прояв неможливості використовувати соціум для свого екзистенціального захисту. Представники цієї групи осіб у разі виникнення деструктивних спонукань можуть застосовувати агресію проти себе (БС⁺). Вони виявляють неконтрольоване наростання регресивних тенденцій з фантазіями єднання з природою і відходом від міжособистісних відносин. Регресія в цьому випадку має специфічну якість – це пошук об'єктів, які були б постійно доступними і готовими задовольняти. У крайньому виразі у таких осіб можна спостерігати нарцисичну фасадність, міф власної невтомності як одного з аспектів уявної бездоганності і грандіозності (АВ⁺).

Наразі дамо характеристику нарцисичної регуляції *групі осіб з інтернальним типом локусом контролю (група І)*. Домінуючими показниками нарцисизму в даній групі обстежених є: НС⁻ (незначне Self), ЗО⁻ (знецінювання об'єкта), СЗС⁻ (симбіотичний захист Self), ДД⁻ (дереалізація, деперсоналізація) і ЗП⁻ (загальний показник нарцисизму).

Це свідчать про те, що представників цієї групи осіб мало залежать від оцінки (зокрема негативної) оточуючими себе, від ефективності пристосовуваної поведінки в конкретних ситуаціях, своєї соціальної успішності. Вони не схильні до максимізації та катастрофізації негативної оцінки оточуючими. Слід зазначити, що такі особи в цілому допускають невдачу і завжди готові переглянути свою проблемно-вирішальну поведінку у зв'язку з цим. І, водночас, вони прагнуть зберегти базову впевненість в собі (НС⁻). «Інтерналі» схильні до мінімального знецінення оточуючих. Моральні норми, які прийняті в культурі, зазвичай стабільно і

безконфліктно інтегровані в суперего таких осіб, вони позитивно ставляться до пошуку ідеалів. Слід зазначити, що при цьому мінімізується значення критики з боку оточуючих і тенденції до відповідної агресії. Водночас, визнаючи оточуючих іноді небезпечними, особи з інтернальним локусом контролю не схильні до поширення цієї оцінки на всіх оточуючих і на всі ситуації, що дозволяє їм позитивно оцінювати соціальну картину в цілому. Їх сильне Self має широкі установки на позитивне звернення до себе оточуючих, маючи на увазі «заручитися підтримкою», а не «шукати милості у того, від якого залежиш» (30). Допускаючи можливість ділитися своїми почуттями з оточуючими, представники цієї групи осіб мало залежать від них в цьому відношенні. Вони не допускає повної психологічної залежності від значущих осіб, оточення, від чужої, навіть і авторитетної думки. Автономність в цьому відношенні дає їм можливість сказати «ні» в широких межах. Ці особи не схильні драматизувати недотримання вірності з боку значимого об'єкту, знаходячи при цьому опору в самому собі (СЗС). Для осіб з інтернальним локусом контролю в цілому не характерна деперсоналізований відтінок самосприйняття і дереалізований відтінок сприйняття навколишньої реальності. Їм не властиво за допомогою дисоціації і відщеплення дистанціюватися від загрозливих процесів в самому собі, щоб зберегти когерентність особистісної структури (ДД).

При аналізі профілів, насамперед, нас цікавили значимі відмінності в однойменних показниках нарцисичної регуляції. Задля встановлення ступеня достовірної значущості розбіжностей між цими показниками, нами було застосовано t-критерій Ст'юдента (див. табл. 3).

Таблиця 3

Значення t-критерію Ст'юдента між однойменними показниками нарцисизму особистості у підвбірках, що порівнюються

Шкали нарцисизму	Значення t-критерію Ст'юдента	Шкали нарцисизму	Значення t-критерію Ст'юдента
1	2	3	4
БС	3,005*	СП	-0,346
ВК	2,146	НЛ	-0,17
ДД	4,057**	ІС	-0,027
БП	0,303	30	2,348
НС	3,967**	ІЦ	-2,054
НТС	4,778**	СЗС	2,941*

Продовження табл. 3

1	2	3	4
СІ	0,963	ІЗТ	0,703
АВ	1,133	НВХ	2,383
ГС	-0,074	ЗП	4,981**
ПІС	-0,118		

Примітка. Позначка ** свідчить про коефіцієнт кореляції на рівні $p \leq 0,01$; позначка * – $p \leq 0,05$.

Аналіз табл. 3 демонструє наявність значимих розбіжностей між такими однойменними показниками нарцисичної регуляції, що відрізняються за типом локусу контролю, як: БС (безсильне Self), ДД (дереалізація, деперсоналізація); НС (незначне Self); НТС (негативне тілесне Self), СЗС (симбіотичний захист Self) і ЗП (загальний показний нарцисизму). Отже, ми бачимо, що значення t-критерію Ст'юдента підтверджує наявність розбіжностей між однойменними показниками нарцисизму профілів обох груп обстежених.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Проведене дослідження дозволяє дійти наступних висновків:

1. Нарцисична регуляція особистості в цій роботі розглядається як підтримка афективної рівноваги щодо почуттів внутрішньої стабільності, впевненості в собі і гарного самопочуття, власної цінності, тобто щодо почуття самого себе, або власного Self.

2. Для емпіричного дослідження були застосовані «Тест оцінки нарцисизму» в адаптації В. Віда, Н. Залуцької, А. Вукс і «Опитувальник рівня суб'єктивного контролю» Дж. Роттера.

3. За допомогою кореляційного аналізу емпірично підтверджено взаємозв'язок між показниками локусу контролю та функціонуванням системи нарцисичної регуляції. Виявлено, що показник інтернальності (І) від'ємно пов'язаний з такими показниками нарцисичної регуляції, як: безсильне Self (БС), незначне Self (НС), негативне тілесне Self (НГТ), симбіотичний захист Self (СЗ), нарцисична вигода від хвороби (НВХ), загальний показник нарцисизму (ЗП). Показник екстернальності (Е) встановив значимий додатний зв'язок лише з показником нарцисичної вигоди від хвороби (НВХ).

4. Застосування якісного аналізу виявило, що представникам групи осіб з екстернальним типом локусом контролю більш властивий нарцисизм ніж представникам групи осіб з інтернальним типом локусом контролю. «Екстернальним» особистостям властиве безсилне Self, вони суб'єктивно сприймають крихкість своєї особистості; схильні до втрати адекватного контролю емоцій і спонукають над деструктивними мотивами; уникають конфронтації зі своїм неуспіхом і покладають відповідальність за це на своє тілесне Self. В свою чергу, «інтернальним» особистостям характерне більш сильне Self, зберігання своєї самоорганізації і саморегуляції поведінки у разі відчуття інтенсивного страху; реалістичне почуття власного безсилля; установка на реалізацію своїх особистісних ресурсів всупереч можливих труднощів, очікування на позитивне звернення до себе оточуючих, автономність, впевненість у собі.

Перспективи подальших досліджень. Подальшого дослідження потребує вивчення взаємозв'язків нарцисизму із широким спектром рис особистості, вдосконалення психодіагностичних методів і методик виміру показників нарцисизму; розробка засобів корекції неклінічного нарцисизму та рис особистості, що супроводжують його прояви.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] В. Д. Вид, Н. М. Залуцкая, «Индекс функционирования Self-системы (на основе теста оценки нарциссизма)»: пособие для врачей. СПб., Россия: НИПНИ им. В. М. Бехтерева, 2003.
- [2] Е. Ф. Бажин, С. А. Голынкина, А. М. Эткинд, «Метод исследования уровня субъективного контроля», *Психологический журнал*, Т. 5, № 3, с. 12–15, 1984.
- [3] Н. Мак-Вильямс, *Психоаналитическая диагностика: понимание структуры личности в клиническом процессе*. Москва, Россия: Класс, 1998.
- [4] Н. І. Меленчук, «Нарцисичні прояви авантюристичності», *Наука і освіта*, № 10, с. 91–97, 2015.
- [5] Н. М. Клепикова, «Операциональное определение нарциссизма в пределах психической нормы»: дис. канд. наук. Хабаровск, 2011.
- [6] О. П. Елисеев, «Практикум по психологии личности»: учеб. пособие для бакалавриата и магистратуры; 4-е изд., перераб. и доп. Москва, Россия: Изд-во Юрайт, 2017.
- [7] О. П. Санникова, *Феноменология личности: монография*. Одесса, Украина: СМІЛ, 2003.

- [8] Ю. Свиначенко, «Поняття нарцисизму та його характеристика», *Psychological Counseling and Psychotherapy*, № 1/2, с. 265–271, 2014.
- [9] З. Фрейд, *О нарциссизме. Психоаналитические концепции нарциссизма*; А. В. Литвинова, А. Н. Харитоновна, Ред. Москва, Россия: Изд. проект «Русское психоаналитическое общество», 2009.
- [10] Х. Кохут, *Восстановление Самости: монография*. 2-е изд. Москва, Россия: Когито-Центр, 2017.
- [11] P. K. Jonason, L. Krause, «The emotional deficits associated with the Dark Triad traits: Cognitive empathy, affective empathy, and alexithymia», *Personality and Individual Differences*, V. 55, p. 532–537, 2013.
- [12] D. N. Jones, D. L. Paulhus, «Different provocations trigger aggression in narcissists and psychopaths», *Social Psychological and Personality Science*, V. 1, p. 12–18, 2010.
- [13] J. B. Rotter, «Generalized Expectancies for Internal Versus External Control of Reinforcement», *Psychological Monographs: General and Applied*, Vol. 80(1), 28 p., 1966.
- [14] O. Sannikova, «Individual-typical variations of narcissism», *Наука і освіта*, 11/CLXIV, с. 179–186, 2017.

PECULIARITIES OF NARCISSIVE DISPLAYS OF PERSONALITY IN PERSONS WITH DIFFERENT LEVELS LOCUS OF CONTROL

Natalia Melenchuk,

Ph.D in Psychology, Senior Lecturer
of General and Differential Psychology Department,
State institution «South Ukrainian National Pedagogical
University named after K. D. Ushinsky».
Odessa, Ukraine.

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-4749-6889>
Natmelenchuk0808@gmail.com

Anna Shudra,

applicant for a second higher education
Department of Retraining of Specialists for a Master's Program in Psychology,
State institution «South Ukrainian National Pedagogical
University named after K. D. Ushinsky».
Odessa, Ukraine.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0830-5613>
sklanny@gmail.com

Abstract. The article presents the results of a theoretical and empirical study aimed at studying the indicators of narcissistic regulation in people with external and internal type of locus of control. It was used the

methodology «Questionnaire of the level of subjective control» by J. Rotter to diagnose the internal and external types of behaviour. The study of the manifestations of narcissistic personality regulation was studied with the «Test for assessing narcissism» in the adaptation by V. Vid, N. Zalutsky, A. Vuks. The results of the correlation analysis between the indicators of the narcissistic regulation system and the level of subjective control are presented. It was revealed the presence of predominantly negative significant correlations between the majority of indicators of narcissism and indicators of the locus of control. Profiles of indicators of narcissistic regulation in groups of individuals with external and internal locus of control are considered. It was found that there are certain features in the manifestations of narcissistic regulation in representatives of a group of people with different types of locus of control. The narcissistic regulation of personality in this work is considered as the support of affective balance in relation to feelings of inner stability, self-confidence, well-being, self-worth, that is, in relation to the feeling of own Self. Correlation analysis empirically confirmed the relationship between the indicators of the locus of control and the functioning of the narcissistic regulation system. It was revealed that the indicator of internality (I) is negatively associated with such indicators of narcissistic regulation as: powerless Self (PS), insignificant Self (IS), negative bodily Self (NBS), symbiotic Self defence (SS), narcissistic benefit from the illness (NBI), the overall indicator of narcissism (OI). The indicator of externality (E) established a significant positive relationship only with the indicator of narcissistic benefit from illness (NVI). The qualitative analysis is showed that the representatives of the group of persons with the external type of locus of control are more characteristic of narcissism than the representatives of the group of persons with the internal type of the locus of control. Powerless Self is peculiar to «external» personalities, they subjectively perceive the fragility of their personality; are prone to loss of adequate control of emotions and impulses over destructive motives; avoid confrontation with their failure and blame it on their bodily Self. The «internal» personalities are characterized by a stronger Self, preservation of self-organization and self-regulation of behaviour in the event of a feeling of intense fear, the presence of a realistic sense of one's own powerlessness; setting on the realization of their personal resources despite possible difficulties, expectation of positive treatment of others, autonomy, self-confidence.

Key words: narcissism; internality; externality; quantitative analysis; qualitative analysis.

ОСОБЕННОСТИ НАРЦИССИЧЕСКИХ ПРОЯВЛЕНИЙ ЛИЧНОСТИ У ЛИЦ С РАЗНЫМ УРОВНЕМ ЛОКУС

Меленчук Наталья Ивановна,

кандидат психологических наук,
старший преподаватель кафедры общей
и дифференциальной психологии
ГУ «Южноукраинский национальный
педагогический университет имени К. Д. Ушинского».
Одесса, Украина.

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-4749-6889>

Natmelenchuk0808@gmail.com

Шудра Анна Андреевна,

соискательница второго высшего образования
отделения переподготовки специалистов
по магистерской программе по психологии,
ГУ «Южноукраинский национальный
педагогический университет имени К. Д. Ушинского».
Одесса, Украина.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0830-5613>

sklanny@gmail.com

Аннотация. В статье представлены результаты теоретико-эмпирического исследования, направленного на изучение показателей нарциссической регуляции у людей с экстернальным и интернальным типом локуса контроля. Для диагностики интернального и экстернального типа поведения использовалась методика «Опросник уровня субъективного контроля» Дж. Роттера. Изучение проявлений нарциссической регуляции личности было осуществлено с помощью «Теста оценки нарциссизма» в адаптации В. Вида, Н. Залуцкий, А. Вукс. Приведены результаты корреляционного анализа между показателями системы нарциссической регуляции и уровнем субъективного контроля. Выявлено наличие преимущественно отрицательных значимых корреляционных связей между большинством показателей нарциссизма и показателями локуса контроля. Рассмотрены профили показателей нарциссической регуляции в группах лиц с экстернальным и интернальным локусом контроля. Установлено, что существуют определенные особенности в проявлениях нарциссической регуляции у представителей группы лиц с различным типом локусом контроля. Нарциссическая регуляция личности в этой работе рассматривается как поддержка

аффективного равновесия в отношении чувств внутренней стабильности, уверенности в себе, хорошего самочувствия, собственной ценности, то есть в отношении чувства самого себя, или собственного Self. С помощью корреляционного анализа эмпирически подтверждена взаимосвязь между показателями локуса контроля и функционированием системы нарциссической регуляции. Выявлено, что показатель интернальности (И) отрицательно связан с такими показателями нарциссической регуляции, как: бессильное Self (БС), незначительное Self (НС), негативное телесное Self (НТС), симбиотическая защита Self (СЗ), нарциссическая выгода от болезни (НВБ), общий показатель нарциссизма (ОП). Показатель экстернальности (Э) установил значимую положительную связь только с показателем нарциссической выгоды от болезни (НВБ). Применение качественного анализа показало, что представителям группы лиц с экстернальным типом локуса контроля более свойственен нарциссизм, чем представителям группы лиц с интернальным типом локуса контроля. «Экстернальным» личностям свойственно бессильное Self, они субъективно воспринимают хрупкость своей личности; склонны к потере адекватного контроля эмоций и побуждений над деструктивными мотивами; избегают конфронтации со своим неуспехом и возлагают ответственность за это на свое телесное Self. В свою очередь, «интернальным» личностям характерно более сильное Self, сохранение самоорганизации и саморегуляции поведения в случае ощущения интенсивного страха, наличие реалистичного чувства собственного бессилия; установка на реализацию своих личностных ресурсов вопреки возможным трудностям, ожидание положительного обращения к себе окружающих, автономность, уверенность в себе.

Ключевые слова: нарциссизм; интернальность; экстернальность; количественный анализ; качественный анализ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] V. D. Vid, N. M. Zaluckaya, «Индекс функционирования Self-системы (на основе теста оценки нарциссизма)»: пособие для врачей. SPb., Россия: NIPNI im. V. M. Bekhtereva, 2003.
- [2] E. F. Bazhin, S. A. Golyunkina, A. M. Etkind, «Метод исследования уровня субъективного контроля», Психологический журнал, Т. 5, № 3, с. 12–15,

1984.

- [3] N. Mak-Vil'yams, Psihoanaliticheskaya diagnostika: ponimanie struktury lichnosti v klinicheskom processe. Moskva, Rossiya: Klass, 1998.
- [4] N. I. Melenchuk, «Nartsysychni proiavy avantiurnosti», Nauka i osvita, № 10, s. 91–97, 2015.
- [5] N. M. Klepikova, «Operacional'noe opredelenie narcissizma v predelah psihicheskoy normy»: dis. kand. nauk. Habarovsk, 2011.
- [6] O. P. Eliseev, «Praktikum po psihologii lichnosti»: ucheb. posobie dlya bakalavriata i magistratury; 4-e izd., pererab. i dop. Moskva, Rossiya: Izd-vo YUrajt, 2017.
- [7] O. P. Cannikova, Fenomenologiya lichnosti: monografiya. Odessa, Ukraina: SMIL, 2003.
- [8] Yu. Svyarenko, «Poniattia nartsysyzmu ta yoho kharakterystyka», Psychological Counseling and Psychotherapy, № 1/2, p. 265–271, 2014.
- [9] Z. Frejd, O narcissizme. Psihoanaliticheskie koncepcii narcissizma; A. V. Litvinova, A. N. Haritonova, Red. Moskva, Rossiya: Izd. proekt «Russkoe psihoanaliticheskoe obshchestvo», 2009.
- [10] H. Kohut, Vosstanovlenie Samosti: monografiya. 2-e izd. Moskva, Rossiya: Kogito-Centr, 2017.
- [11] P. K. Jonason, L. Krause, «The emotional deficits associated with the Dark Triad traits: Cognitive empathy, affective empathy, and alexithymia», Personality and Individual Differences, V. 55, p. 532–537, 2013.
- [12] D. N. Jones, D. L. Paulhus, «Different provocations trigger aggression in narcissists and psychopaths», Social Psychological and Personality Science, V. 1, p. 12–18, 2010.
- [13] J. B. Rotter, «Generalized Expectancies for Internal Versus External Control of Reinforcement», Psychological Monographs: General and Applied, Vol. 80(1), 28 p., 1966.
- [14] O. Sannikova, «Individual-typical variations of narcissism», Наука і освіта, 11/CLXIV, c. 179–186, 2017.

*Стаття надійшла до редакції
12 квітня 2021 року*